

Överenskommelse
mellan
regeringen,
idéburna organisationer
inom det sociala området
och
Sveriges Kommuner och Landsting

Innehåll

Överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting	1
Regeringens förord	5
De idéburna organisationernas förord.....	7
Inledning	8
De idéburna organisationernas utgångspunkt	9
Sveriges Kommuner och Landstings utgångspunkt	10
Gemensam utgångspunkt	11
Gemensamt åtagande	12
Gemensam vision och gemensamma principer.....	13
Gemensam vision	13
De idéburna organisationernas unika roll	14
Gemensamma principer	14
Regeringens, de idéburna organisationernas och Sveriges Kommuner och Landstings respektive åtgärdsplan	17
I gemensamma utgångspunkter:	17
I regeringens utgångspunkt:.....	17
I de idéburna organisationernas förord:	18
I Sveriges Kommuner och Landstings utgångspunkt:.....	18
I gemensamma utgångspunkter:	18

Bilaga 1:1 Regeringens åtgärdsplan för överenskommelsen mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området.....	19
Bilaga 1:2 De idéburna organisationernas åtgärdsplan för överenskommelsen mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området.....	24
Bilaga 1:3 Sveriges Kommuner och Landstings åtgärdsplan.....	27
Bilaga 1:4 Förtydliganden av begrepp i överenskommelsen mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området.....	28
Bilaga 1:5 Representanter för idéburna organisationer i förslagsgruppen.....	35
Bilaga 1:6 Organisationer med representanter i dialoggruppen.....	36
Bilaga 1:7 Organisationer som inbjudits att delta i dialogen mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området.....	37
Bilaga 1:8 Regeringens beslut	40

Överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting

Regeringens förord

Denna överenskommelse har vuxit fram i dialog och samspel mellan ett antal idéburna organisationer inom det sociala området, regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting. Överenskommelsen är en ömsesidig avsiktsförklaring.

Huvudmålet med överenskommelsen är att stärka de idéburna organisationernas självständiga och oberoende roll som röstbärare och opinionsbildare, samt att stödja framväxten av en betydligt större mångfald av utförare och leverantörer inom hälso- och sjukvården och omsorgen. Överenskommelsen ska tydliggöra de ideella aktörernas roll inom det sociala området och möjliggöra för dessa att konkurrera på likvärdiga villkor med andra aktörer verksamma på området.

Dialogen har skett mot bakgrund av regeringens beslut den 6 september 2007 (IJ2007/2539/D). Regeringen beslutade då att dialogen skulle omfatta relationerna mellan staten och den ideella sektorn inom det sociala området. Den skulle utgå från båda parter ömsesidiga beroende och del i samhällsutvecklingen. Dialogen skulle befästa och fördjupa den demokratiska funktion som de idéburna organisationerna har. Den skulle vidare belysa hur idéburna organisationer kan utvecklas som utförare av olika former av service och tjänster till allmänheten, samt undanröja hinder för att sektorns hela potential ska kunna utvecklas. Ytterligare en viktig fråga skulle vara hur organisationerna parallellt med att vara utförare ska kunna fungera i rollen som röstbärare och opinionsbildare, inte minst för människor som befinner sig i utanförskap.

Inom de utgiftsområden vilka omfattas av regeringens beslut om en dialog med idéburna organisationer inom det sociala området – i detta sammanhang som utgiftsområdena 9–12, hälso- och sjukvård och social omsorg – återfinns i första hand ideella föreningar men även andra associations- och organisationsformer kan förekomma. Liksom i internationella sammanhang finns i Sverige olika samlingsbegrepp för dessa, t.ex. den ideella sektorn, social ekonomi och idéburna organisationer. Bruket av samlingsbegreppen är inte enhetligt och olika organisationer förhåller sig till dem på olika sätt. I avsikt att skapa en enhetlig terminologi har vi valt att använda olika samlingsbegrepp (se bilaga 4). Att skapa en enhetlighet i

begreppsanvändningen är främst en fråga för de olika organisationerna i sin definition av sig själva.

Regeringens inbjudan till dialogen har haft flera motiv: För det första har dialogen under en följd av år efterfrågats av representanter för de idéburna organisationerna inom det sociala området. För det andra vill regeringen ta tillvara de idéburna organisationernas kunskap och engagemang, bland annat därför att de fyller en viktig funktion när det gäller att göra det möjligt för människor att påverka såväl sin egen vardag som samhället i stort.

Det idéburna engagemanget har under lång tid inte fått den uppmärksamhet det har förtjänat. Den ökade kunskapen om den sociala ekonomin under 1990-talet och strävan att öka mångfald och valfrihet har bidragit till att synliggöra detta engagemang. Genom denna överenskommelse tas ännu ett viktigt steg när det gäller erkännandet av den ideella sektorns roll i det svenska samhället.

En särskild arbetsgrupp inom Regeringskansliet har arbetat fram denna överenskommelse under ledning av statssekreterarna Christer Hallerby, Integrations- och jämställdhetsdepartementet och Karin Johansson, Socialdepartementet. Även statssekreteraren Ragnwi Marcelind, Socialdepartementet, har deltagit i ledningen av arbetsgruppen.

Under dialogen har möten och konferenser skett med sammanlagt närmare 90 organisationer. Det är organisationer med stor spännvidd som förenar lokala och nationella perspektiv och som präglas av kunskap, kompetens och kvalitet. Bland dem finns såväl stora som små organisationer samt paraplyorganisationer.

Arbetet har möjliggjorts genom att representanter för de inbjudna organisationerna har varit beredda att avsätta tid för att medverka i olika arbetsgrupper och att aktivt bidra till att formulera förslaget och slutligen denna reviderade version av överenskommelsen.

Dialogen bygger på ett förhållningssätt som utgår från delaktighet och ömsesidighet. Regeringens utgångspunkter, åtaganden och åtgärder omfattar alla organisationer inom det sociala området, oavsett om man undertecknat överenskommelsen eller inte.

Det finns en samsyn mellan regeringen och de idéburna organisationer som deltagit i dialogen när det gäller mål för ett förslag till överenskommelse – en samsyn som sammanfaller med regeringens inbjudan till dialog.

Den pågående dialogen mellan regeringen och den sociala ekonomins aktörer som är verksamma inom det sociala området fortsätter med denna överenskommelse som grund.

Under arbetets gång har Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet informerats om dialogen och en diskussion har förts kring överenskommelsens innehåll. Partierna har därigenom haft möjlighet att påverka skrivningen om den gemensamma visionen och de gemensamma principerna. Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet har efter detta förklarat att de ställer sig bakom avsnittet Gemensam vision och gemensamma principer – därmed har en bred politisk överenskommelse kunnat träffas i denna del. Denna förankring har ett starkt stöd hos de idéburna organisationerna.

Arbetet med att utveckla relationen mellan det offentliga och de idéburna organisationerna har därmed inletts med det sociala området. Dialogen har gett erfarenheter som kan användas i kontakten mellan regeringen och idéburna organisationer inom andra områden.

Regeringen avser också att genomföra en dialog för att förstärka de idéburna organisationernas möjligheter att bidra till introduktionen av nyanlända till Sverige.

För att förvalta och utveckla överenskommelsen kommer dialogen att fortsätta och arbetet följas upp. Regeringen har i 2009 års budget avsatt medel för detta. Uppföljningen av överenskommelsen kommer att bestå av ett förankringsarbete och ett genomförande av åtgärder hos respektive part. De idéburna organisationerna, regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting äger gemensamt ansvaret för den årliga uppföljningen av åtgärdsplanerna. De idéburna organisationerna svarar för genomförandet i delar av det arbete som en gemensam arbetsgrupp kan komma att initiera.

De idéburna organisationernas förord

De som är aktiva som frivilliga, förtroendevalda och/eller anställda inom de idéburna organisationerna med social inriktning ser att det man gör har ett värde för samhället och människorna. Detta värde kan inte ges av någon annan samhällsaktör. Särarten består i att man utgör en arena för människors behov av att uttrycka sina värderingar i ord och handling.

En överenskommelse mellan de idéburna organisationerna inom det sociala området, regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting kan tydliggöra dessa organisationers roll i samhället. Överenskommelsen kan ge förutsättningar att stärka samverkan mellan idéburna organisationer och det offentliga.

De idéburna organisationerna med social inriktning bedriver ofta verksamhet i närhet till den offentliga sektorn, stat, landsting och kommun. Ofta finns gemensamma övergripande målsättningar med det offentliga, t.ex. inom folkbildning, social inklusion och folkhälsa. Arbetsmetod och syn på orsak, verkan och samband i det sociala arbetet kan dock skilja sig från det offentliga. Rätten och den praktiska möjligheten att vara fria – trots närhet till och i många fall samverkan med den offentliga sektorn – kräver en tydlighet i relationen. Genom denna överenskommelse ges ytterligare ett viktigt bidrag till att idéburna organisationers inflytande blir större.

Som idéburna organisationer inom det sociala området har vi gått in i dialogen om denna överenskommelse för att åstadkomma en bättre situation för vårt arbete. Via överenskommelsen hoppas vi kunna belysa de centrala förutsättningarna för detta. Vi vill vara med och skapa en medveten och positiv förändring – hos oss själva som sektor och i relation till staten. Den åtgärdsplan som vi idéburna organisationer enas om i denna överenskommelse är främst riktad till samhället i stort, inte till staten. Vi vill se denna plan som ett uttryck för vår gemensamma vilja till utveckling. Samtidigt reser vi organisationer som undertecknar överenskommelsen kravet på att de politiska beslutsfattarna i stat och kommun ska bidra till att underlätta och uppmuntra idéburet engagemang, gärna i samverkan med den offentliga sektorn.

Vi idéburna organisationer med social inriktning är mångfacetterade i organisationsform och arbetssätt och i hur vi uppfattar samhället. Vi bedriver vårt arbete i olika former från fri-

villigas insatser till högspecialiserad sjukhusvård. Vår finansiering sträcker sig över personliga gåvor och egna resurser till offentliga bidrag och avtalsreglerade uppdrag.

Det som vi har gemensamt och som utgör kärnan är att vi frivilligt valt att gå samman kring idé och värdegrund och att allmännytta eller medlemsnytta är vår främsta drivkraft. Eventuella överskott går tillbaka till verksamheten och kommer på det sättet samhället till godo. Det är det valet som gör att vi kan kalla oss idéburna. Att den offentliga sektorn stödjer detta val genom överenskommelsen har samhället mycket att vinna på.

Inledning

Regeringens utgångspunkt

Regeringens utgångspunkt för överenskommelsen är att erkänna, synliggöra och stärka de idéburna organisationernas omistliga roll i det svenska samhället. Grundläggande värden är självständighet och oberoende i röstbärrollen såväl gentemot den offentliga sektorn som gentemot det privata näringslivet.

Nedan följer en redogörelse för regeringens avsikt i förhållande till den ideella sektorn:

Det är regeringens avsikt att

- erkänna de idéburna organisationernas viktiga roll när det gäller demokrati och social välfärd. Med frivilligheten som grund ställer dagligen hundratals människor upp i olika verksamheter där man med engagemang och intresse gör oersättliga insatser.
- Regeringen vill stärka människors egenmakt. Idéburna organisationer bidrar till att ge människor tillgång till kunskap, självförtroende och kraft att påverka samhället och sina egna liv. De skapar vägar till inflytande på ett sätt som ökar människors engagemang på olika nivåer i samhället.
- bidra till att den sociala ekonomin utvecklas. De idéburna organisationernas roll som utförare ska kunna utvecklas under likvärdiga förutsättningar som andra aktörers. På så sätt kan framväxten av en betydligt större mångfald av utförare och leverantörer stödjas. Därmed ökar möjligheterna att skapa dynamik, utveckling och tillväxt genom att de ideella, offentliga och privata sektorerna i samhället kompletterar och förstärker varandra. Dessa bidrar till att motverka en samhällelig utveckling mot ökad koncentration.
- bidra till goda förutsättningar för idéburna aktörer. Därmed uppnås en verklig mångfald av aktörer inom det offentligt finansierade systemet. Och därmed erbjuds människor större valfrihet och kvalitet när det gäller sociala tjänster.
- belysa vilka hinder som finns för att sektorns hela potential ska kunna utvecklas, samt att bidra till att undanröja dessa. Dialogen mellan regeringen och de idéburna organisationerna har identifierat ett antal hinder inom olika områden, som också bekräftas av andra aktuella utredningar. Det handlar t.ex. om brist på kunskap om den ideella sektorns roll inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst, om ofullständig offentlig statistik, om brister när det gäller konsultationen mellan det offentliga och de idéburna organisationerna och

skeva konkurrensvillkor mellan offentliga, kommersiella och idéburna aktörer inom vård och omsorg.

- Det är regeringens avsikt att utveckla välfärden. Offentlig finansiering av tjänster som produceras av andra aktörer är inget hot mot välfärdsstaten utan en grundläggande del i ett fungerande samhälle. Den ideella sektorn är en resurs för att utveckla välfärden – inte en potentiell besparingsmöjlighet.

De idéburna organisationernas problembild

En annan viktig utgångspunkt för regeringen har varit de idéburna organisationernas problembild. Under dialogen har de idéburna organisationerna pekat på finansieringshinder som t.ex. likviditetskraven vid EU-projekt och frågan om ideella stiftelsers möjlighet att fördela överskott till hela ideella sektorn utan konsekvenser för inkomstbeskattning. Sektorn pekar också på strukturella hinder för frivilligarbete inom exempelvis socialförsäkringssystemet och a-kassan och även på offentligas egen organisering av frivilliga som ett problem för den idéburna organisationen. De idéburna organisationerna säger sig också uppleva bekymmer kring t.ex. sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsfrågor. Ett mer effektivt samarbete mellan myndigheter och idéburna organisationer, samt myndigheter emellan, efterlyses. Skatte-regler är inte utformade lika för alla delar av ideell sektor – det tas upp som ett annat hinder. Det hinder som åberopats av de allra flesta idéburna organisationer som deltagit i dialogen, är upphandlingsförfaranden av olika slag – inte minst tillämpningen av lagen (1992:1528) om offentlig upphandling – LOU.

Undanröjandet av hinder förutsätter exempelvis forskning och kunskapsuppbyggnad om hur näringspolitiska åtgärder och statliga utvecklingsmedel påverkar den ideella sektorn. Det kräver insatser för information och kännedom till allmänhet, statliga myndigheter och kommuner om den ideella sektorns roll och verksamheter.

Regeringens avsikt är att stärka idéburna organisationers förutsättningar, det kommer till uttryck i förslaget till överenskommelse. Denna ambition speglas också i en rad andra åtgärder från regeringens sida t.ex. i direktiv till utredningar som fortlöpande presenterar förslag som berör sektorns möjligheter att verka. Sammantaget utgör dessa initiativ ett reformprogram för den sociala ekonomin.

De idéburna organisationernas utgångspunkt

De idéburna organisationernas utgångspunkt för denna överenskommelse är att tydliggöra sin oberoende roll i samhället, sin vilja att utveckla sin särart och sitt uppdrag – för sina medlemmar och för invånare i Sverige eller andra länder. Detta i en ambition att samarbeta med andra aktörer utan att göra avkall på sin självständighet.

Organisationerna

- vill bidra till att utveckla demokrati och välfärd i samhället – samtidigt som stat och kommun har ansvaret för välfärdspolitiska åtaganden. De vill bidra till att öka medborgarnas möjligheter till deltagande och förståelse för de demokratiska processerna från europainivå till nationell och lokal nivå.
- understryker att stat och kommun strukturerat och återkommande måste vara lyhörda för de ideella organisationernas erfarenheter av välfärden och dess brister samt aktivt inhämta deras kunskap och erfarenhet inför yttranden och beslut.
- bedömer att överenskommelsen förutsätter Sveriges Kommuner och Landstings aktiva medverkan i alla faser, men särskilt i de delar där kommuner, landsting och idéburna organisationer måste samverka för att förverkliga dokumentets vision, principer och åtaganden.

Sveriges Kommuner och Landstings utgångspunkt

Civilsamhället är en kraft för demokratisk förankring och vitalisering, för lokal och regional utveckling och för välfärdens förnyelse. Ett gott samspel mellan offentlig sektor och civilt samhälle är centralt för en god samhällsutveckling.

De idéburna organisationerna kan sägas fungera som sociala mötesplatser där samspel och interaktion mellan människor utvecklas och demokratisk skolning sker, vilket i sin tur utgör en grund för mellanmänsklig tillit och tillhörighet till det lokala samhället.

Den svenska kombinationen av välgrundad tilltro till samhällets institutioner och ett livskraftigt civilsamhälle har varit och är en framgångsfaktor för social sammanhållning och ekonomisk utveckling.

Det finns en lång tradition av samarbete och samverkan mellan kommuner, landsting och regioner respektive de idéburna organisationerna. För att detta ska vara och förbli en styrka för samhällsutvecklingen som helhet behöver samspelet bygga på ett samförstånd om bägge parter uppdrag och inriktning.

Runt om i Sveriges kommuner, landsting och regioner finns ett ökande intresse för civilsamhället som samhällsaktör, vilket visar sig i handlingsprogram och samarbeten av olika slag. Ett gott samspel grundar sig i intresse och respekt för varandras drivkrafter och förutsättningar.

Sveriges Kommuner och Landsting ser positivt på den pågående dialogen mellan regeringen och det civila samhället inom det sociala området. Mot den bakgrunden har tjänstemän från Sveriges Kommuner och Landsting medverkat i dialogen efter inbjudan av regeringen.

Dialogen och det synsätt på den idéburna sektorn som kommer till uttryck i den nationella överenskommelsen stämmer väl överens med Sveriges Kommuners och Landstings utvecklingsarbete, som syftar till att stödja kommuner, landsting och regioner som vill fördjupa samverkan mellan det offentliga och det civila samhället.

Det är viktigt att det civila samhället är och förblir en självständig kraft i svenskt samhällsliv som mobiliserar, aktiverar, organiserar, utmanar och debatterar. Men också en kraft som finns närvarande, både geografiskt och socialt.

Sveriges Kommuner och Landsting anser att kommuners, landstings och regioners aktiva insatser spelar en avgörande roll för att stärka civilsamhället som utvecklingskraft vilket med fördel kan uppmärksammas i övergripande utvecklingsstrategier och styrdokument lokalt och regionalt. Den nationella överenskommelsen kan bidra till framväxten av lokala och regionala initiativ till dialog och överenskommelser, som tar hänsyn till de skiftande förhållandena inom kommuner och landsting.

Gemensam utgångspunkt

Denna överenskommelse formulerar vision och principer för det framtida samspelet mellan parterna.

Överenskommelsen utgår från att det i huvudsak är landsting och kommuner som ansvarar för välfärden. Parterna finner gemensam utgångspunkt i övertygelsen att ett gott samspel mellan offentlig sektor och civilt samhälle är centralt för en god samhällsutveckling. Den svenska kombinationen av välgrundad tilltro till samhällets institutioner och ett livskraftigt civilsamhälle har varit och är en framgångsfaktor för social sammanhållning och ekonomisk utveckling.

- De idéburna organisationerna bidrar till att utveckla demokrati och välfärd i samhället – samtidigt som stat och kommun har ansvaret för välfärdspolitiska åtaganden.
- Idéburna organisationer på det sociala området bedriver ofta sin verksamhet i närhet till den offentliga sektorn och har ofta gemensamma målsättningar som denna.
- Den ideella sektorn är därmed en resurs för att utveckla välfärden – inte en potentiell besparingsmöjlighet.
- Överenskommelsen tydliggör de ideella aktörernas roll inom det sociala området. Inom gällande lagstiftning väljer kommuner och landsting om och i vilken omfattning man konkurrensutsätter sin verksamhet. Överenskommelsen möjliggör för de idéburna organisationerna att konkurrera på likvärdiga villkor med andra aktörer verksamma på området.

Det är angeläget att uppmärksamma att de offentliga åtagandena inom det sociala området är mångfacetterade. Så som tidigare nämnts, är det landsting och kommuner som ansvarar för verksamheterna. Det sociala området regleras med olika styrmedel, bl.a. lagstiftning. Lagarnas konstruktion skiljer sig åt, till exempel vad gäller vilka skyldigheter det offentliga har gentemot en person och vilka rättigheter en person har. Vidare finns det lagstiftning som reglerar hur kommunerna och landstingen får bedriva sin verksamhet. Dessa förhållanden behöver beaktas då åtaganden och åtgärder utformas.

De gemensamma principerna har tagits fram med beaktande av de problem och hinder som har identifierats under dialogen mellan regeringen och de idéburna organisationerna. De föreslagna principerna ska bidra till långsiktighet och förutsägbarhet i relationerna mellan de olika aktörerna.

Principerna är vägledande för ett antal övergripande *åtaganden* från parterna som kan följas av konkreta *åtgärder* från såväl regeringens, de idéburna organisationerna som Sveriges Kommuner och Landsting. Åtagandena ska i sammanhanget ses som målsättningar inom ramen för principerna. Varje part ansvarar för sin respektive åtgärdsplan, medan principerna ägs gemensamt.

Gemensamt åtagande

Denna överenskommelse vilar på ett gemensamt åtagande att göra överenskommelsen känd nationellt och lokalt, att verka för att stödja initiativ till överenskommelser mellan parter på lokal nivå och att systematiskt och kontinuerligt följa upp överenskommelsens genomförande och utveckla dess innehåll.

Idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting inbjudes att ansluta sig till överenskommelsen. Idéburna organisationer inom det sociala området får kontinuerligt möjligheten att ansluta sig till överenskommelsen genom ett undertecknande. De anslutna organisationerna ska ingå i den uppföljning som gemensamt förvaltar dokumentet.

De idéburna organisationer inom det sociala området som väljer att inte underteckna överenskommelsen omfattas fortfarande av de åtaganden och åtgärder som gjorts från regeringens sida. Ingen differentiering vad det gäller bidrag etc. kommer heller att finnas mellan de som undertecknat respektive valt att inte underteckna överenskommelsen.

Uppföljning och utvärdering av överenskommelsen ska ske kontinuerligt när det gäller åtaganden, åtgärder och resurser till den ideella sektorn. Principerna ska följas upp vart femte år. Andra länders liknande arbete inom den ideella sektorn ska också följas.

Målet är att överenskommelsen ska vara ett levande dokument som på ett inspirerande sätt bidrar till att ta tillvara sektorns kompetens och värde och utvecklar förutsättningarna för de idéburna organisationernas möjligheter att verka.

Gemensam vision och gemensamma principer

Under arbetets gång har Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet informerats om dialogen och en diskussion har förts kring överenskommelsens innehåll. Partierna har därigenom haft möjlighet att påverka skrivningen om den gemensamma visionen och de gemensamma principerna. Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet har efter detta förklarat att de ställer sig bakom avsnittet Gemensam vision och gemensamma principer – därmed har en bred politisk överenskommelse kunnat träffas i denna del. Denna förankring har ett starkt stöd hos de idéburna organisationerna.

Gemensam vision

Överenskommelsen präglas av en stark övertygelse om de idéburna organisationernas viktiga roll i samhället – förr, nu och i framtiden.

Idéburna organisationer utgör både en förutsättning och ett uttryck för varje öppet, demokratiskt och framgångsrikt samhälle. Dessa är en omistlig del av den svenska demokratin och bidrar också ofta genom internationellt arbete till att påverka villkoren för människor bortom vårt lands gränser. Möjligheten att bilda och driva dessa verksamheter utgår från de grundläggande fri- och rättigheter som anges i regeringsformen; yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet.

Ett gemensamt ansvar är att aktivt hävda människovärde och tolerans. De idéburna organisationer som bärs av demokratiska värderingar utgår från respekten för människors lika värde. Människors engagemang och idealitet tas tillvara inom den ideella sektorn.

De idéburna organisationerna blir hörda och deras verksamheter efterfrågade därför att de tillsammans utgör en stark och dynamisk röst i samhället.

Samhället vill ta tillvara den kraft som finns inom de idéburna organisationerna. Förutsättningar för många olika aktörer bör skapas och dessa organisationers roll som röstbärare och opinionsbildare bör uppmuntras. Möjligheterna att driva idéburen verksamhet inom vård och omsorg bör utvecklas.

En grundsten i demokratin är tilliten till människans vilja att bidra till samhällets utveckling på olika sätt. De idéburna organisationerna erbjuder många vägar till ett sådant engagemang som är av avgörande värde för samhällsutvecklingen.

De idéburna organisationernas unika roll

Varje organisation formulerar självständigt sin roll utifrån sitt eget värde och sitt uppdrag i samhället. De idéburna organisationerna arbetar självständigt i sin röstbärrroll i samverkan med den offentliga och den privata sektorn. Samhällsrollen innebär att de idéburna organisationerna ska kunna vara kritiskt granskande utan att samverkan eller ekonomiskt stöd därmed riskeras eller går förlorat.

Den ideella sektorn är inte homogen. Inom den sociala ekonomin uppträder ideella föreningar, ekonomiska föreningar/kooperativ, stiftelser och andra associationsformer. Några ser sin roll entydigt som folkrörelse, röstbärrare och opinionsbildare och bygger sitt arbete i huvudsak på medlemmar och frivilliga. Andra identifierar sig som idéburna utförare av sociala tjänster och andra verksamheter och bygger sitt arbete i huvudsak på anställd personal, kanske med inslag av frivilliga. Ytterligare några formulerar sin roll som både röstbärrare och utförare. Oavsett uppdrag och organisationsform bidrar föreningslivet i sig till samhörighet och till den enskilda människans möjlighet till personlig utveckling och deltagande i demokratiska processer.

De idéburna organisationerna bidrar till att fördjupa och utveckla demokratin. Organisationerna erbjuder mötesplatser för påverkan, samverkan och gemenskap som stärker det civila samhället. Idealiteten utgår från lusten att engagera sig och viljan att förändra.

Idéburna organisationer bidrar idag liksom förr till att utforska samhällsproblem och att ge röst åt människor. De bidrar till att utveckla välfärden bland annat genom att ibland tidigare än andra aktörer upptäcka eftersatta behov inom t. ex den sociala omsorgen. Organisationernas medlemmar har ofta direkt erfarenhet av att vara brukare, anhängig eller av att leva i utsatthet och utanförskap. Mot den bakgrunden är idéburna organisationer i stor utsträckning representanter för människors intressen. De bidrar därmed till att de som berörs av samhällets beslut och insatser kan bevaka och försvara sina intressen.

Organisationerna bidrar till att öka mångfalden och människors valfrihet genom att driva viktiga verksamheter inom vård, omsorg och på andra områden i samhället. Välfärden utvecklas ytterligare genom att det växer fram en än större mångfald av utförare och genom att nytänkande och alternativa metoder på olika områden uppmuntras.

De bidrar också till att ge människor arbete, exempelvis inom sociala företag. För många innebär det en möjlighet att ta sig från social utsatthet till egenmakt och därmed till ett självständigt liv, samtidigt som det bidrar till ett växande näringsliv och fler arbetstillfällen.

Gemensamma principer

Principen om självständighet och oberoende

- Idéburna organisationer och verksamheter formulerar sitt uppdrag i samhället utifrån sin värdegrund och är självständiga såsom röstbärrare också i sin samverkan med andra aktörer.

- De idéburna organisationerna kan ha en kritiskt granskande roll som röstbärare och opinionsbildare. De ska kunna ha den rollen utan att riskera samverkan eller sitt ekonomiska stöd i förhållande till det offentliga.

Principen om dialog

- Alla människor är beroende av offentliga beslut och insatser. Ur ett rättighetsperspektiv är det viktigt att de som berörs av offentliga beslut själva eller genom sina intresseorganisationer kan hävda sina rättigheter samt intressen, t.ex. krav på tillgänglighet, som bidrar till ett samhälle där alla är delaktiga.
- De idéburna organisationerna bidrar till att öka det demokratiska deltagandet och det folkliga inflytandet. Relationen mellan regeringen och de idéburna organisationerna ska präglas av ansvar och ömsesidighet, utgå från bådats förutsättningar och tillvarata bådats perspektiv och kompetens. För att ge bra förutsättningar för detta stöd till demokratin, bör formerna vara öppna, återkommande och präglas av ett inkluderande förhållnings- och arbetssätt.
- Dialog mellan regeringen och de idéburna organisationerna syftar till att bredda och fördjupa beslutsunderlag och till att skapa förståelse och förtroende för varandra.
- Dialogen som form och relationen mellan parterna behöver anpassas till de lokala och regionala förutsättningar som råder. Principerna i denna nationella överenskommelse är en viktig utgångspunkt för relationerna på samtliga nivåer.

Principen om kvalitet

- Verksamheter inom det sociala området bedrivs både av den offentliga sektorn, privata företag och av de idéburna organisationerna med den särskilda närhet, kunskap och kvalitet som dessa ger.
- I idéburen verksamhet erbjuds människor stöd och insatser som ska kännetecknas av hög kvalitet och tillgänglighet. Dessa verksamheters kvalitet ska följas upp och utvärderas för att kunna synliggöras, utvecklas och jämföras med andra aktörer.
- Den idéburna organisationen definierar kvaliteten i sin egen verksamhet. Ofta sker detta med utgångspunkt i brukarens egen definition av kvalitet. De idéburna organisationernas särskilda kvalitet bör beaktas i utvecklandet av metoder för att mäta och fördjupa kvalitet.
- När den idéburna organisationen utför tillståndspliktig verksamhet eller verksamhet på uppdrag av det offentliga, ska organisationen följa de krav på kvalitet som anges i lagstiftning och som ställs av beställaren. Verksamhet som utförs på uppdrag av det offentliga ska, utöver att möta sådana kvalitetskrav som omfattar alla utförare, kunna redovisa den särart och kvalitet man därutöver arbetar med.

Principen om långsiktighet

- En bred politisk förankring är viktig när det gäller överenskommelser som berör förutsägbarhet och andra grundläggande villkor för de idéburna organisationernas långsiktiga planering och arbete. Detta för att de idéburna organisationernas existens, samhällsroll och utveckling är en angelägenhet för hela samhället.
- Idéburna organisationer bör ges sådana förutsättningar som möjliggör planering med långsiktighet och hållbar utveckling som grund.

Principen om öppenhet och insyn

- Det ömsesidiga förtroendet mellan den offentliga och den ideella sektorn bygger på viljan till öppenhet.
- För att så många som möjligt ska kunna engagera sig i befintlig eller nytillkommen verksamhet, och för att förtroendet för denna ska vara så stort som möjligt, krävs tillgänglig information och öppenhet i såväl offentlig som ideell sektor.
- Principen om öppenhet och insyn ska tillämpas så att den idéburna organisationens uppdrag kan fullföljas och inte heller medför skada för brukare, frivilliga, anställda, tredje parter eller organisationernas inre demokrati.

Principen om mångfald

- I en demokrati har individen rätt att kunna påverka sin vardag. Ett växande utbud av aktörer presenterar olika lösningar för att bryta ett socialt utanförskap – sitt eget eller någon annans. Där många idéburna verksamheter får växa, skapas utrymme för innovation.
- Begreppet mångfald betyder i detta sammanhang att samhället välkomnar idéburna organisationer och utförare inom det sociala området med olika värdemässiga eller metodologiska utgångspunkter. Olikheten är att betrakta som en tillgång i sig hos den mångfald av idéburna organisationer som bygger på demokratiska värden.
- Så väl regionalt som lokalt förändras behoven i ett samhälle under utveckling. Därför har både den offentliga och den ideella sektorn ett ansvar för att underlätta framväxten av nya organisationer och utförare samt olika former för samverkan och avtal.

Regeringens, de idéburna organisationernas och Sveriges Kommuner och Landstings respektive åtgärdsplan

Följande framgår om åtaganden och åtgärder i överenskommelsen:

I gemensamma utgångspunkter:

Principerna i överenskommelsen är vägledande för ett antal övergripande *åtaganden* från parterna som kan följas av konkreta *åtgärder* från såväl regeringen, Sveriges Kommuner och Landsting som från de idéburna organisationernas sida. Åtagandena ska i sammanhanget ses som målsättningar inom ramen för principerna. Varje part ansvarar för sin respektive åtgärdsplan, medan principerna ägs gemensamt.

I regeringens utgångspunkt:

Undanröjandet av hinder förutsätter forskning och kunskapsuppbyggnad om hur näringspolitiska åtgärder och statliga utvecklingsmedel påverkar den ideella sektorn. Det kräver insatser för information och kännedom till allmänhet, statliga myndigheter och kommuner om den ideella sektorns roll och verksamheter.

Regeringens avsikt är att stärka idéburna organisationers förutsättningar, vilket kommer till uttryck i överenskommelsen. Denna ambition speglas också i en rad andra åtgärder från regeringens sida t.ex. i direktiv till utredningar som fortlöpande presenterar förslag som berör sektorns möjligheter att verka. Sammantaget utgör dessa initiativ ett reformprogram för den sociala ekonomin.

I de idéburna organisationernas förord:

Den åtgärdsplan som vi idéburna organisationer enas om i denna överenskommelse är främst riktad till samhället i stort, inte till staten. Vi vill se denna plan som ett uttryck för vår gemensamma vilja till utveckling.

I Sveriges Kommuner och Landstings utgångspunkt:

Sveriges Kommuner och Landsting anser att kommuners, landstings och regioners aktiva insatser spelar en avgörande roll för att stärka civilsamhället som utvecklingskraft vilket med fördel kan uppmärksammas i övergripande utvecklingsstrategier och styrdokument lokalt och regionalt. Den nationella överenskommelsen kan bidra till framväxten av lokala och regionala initiativ till dialog och överenskommelser, som tar hänsyn till de skiftande förhållandena inom kommuner och landsting.

I gemensamma utgångspunkter:

Det är angeläget att uppmärksamma att de offentliga åtagandena inom det sociala området är mångfacetterade. Huvudsakligen är det landsting och kommuner som ansvarar för verksamheterna. Det sociala området regleras med olika styrmedel, bl.a lagstiftning. Lagarnas konstruktion skiljer sig åt, till exempel vad gäller vilka skyldigheter det offentliga har gentemot en person och vilka rättigheter som en person har. Vidare finns det lagstiftning som reglerar hur kommunerna och landstingen får bedriva sin verksamhet. Dessa förhållanden behöver beaktas då åtaganden och åtgärder utformas.

Regeringens åtgärdsplan för överenskommelsen mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området

Regeringens åtaganden och åtgärder

Överenskommelsens gemensamma principer är, såsom beskrivs på sidan 12, vägledande för de åtaganden och åtgärder som anges i denna åtgärdsplan.

Principen om självständighet och oberoende

Åtaganden

Att

- rollen som röstbärare och opinionsbildare erkänns.
- visa respekt för enskilda organisationers egenvärde.

Åtgärd

Att

- verka för att statliga stöd utformas med hänsyn till principen om självständighet och oberoende.

Principen om dialog

Åtaganden

Att

- verka för att det utvecklas former för ett mer systematiskt utbyte av erfarenheter mellan regeringen och idéburna organisationer.

- delge och informera idéburna organisationer om relevanta processer inom Regeringskansliet och andra statliga myndigheter inom det sociala området.
- verka för att samverkan mellan organisationer och kommunal socialtjänst utvecklas.

Åtgärder

Att

- undersöka möjligheterna att använda redan existerande delegationer etc. för systematiskt utbyte av erfarenheter och eventuellt utvidgande av den ideella sektorns deltagande.
- undersöka vilka processer inom Regeringskansliet och andra statliga myndigheter inom det sociala området som den ideella sektorn bör informeras om.
- kontinuerligt inbjuda Sveriges Kommuner och Landsting att delta i fortlöpande möten med staten och den ideella sektorn.
- uppmärksamma vikten av att höra ideella sektorns synpunkter under t.ex. utredningsarbete samt att i relevanta utredningsdirektiv ange vikten av att utredningen ska inhämta synpunkter från den ideella sektorn.
- främja nationella mötesplatser med idéburna organisationer för att gemensamt diskutera dessas förutsättningar och villkor.
- utveckla informationsutbytet i dialog med de idéburna organisationerna för att skapa bättre förankrat beslutsunderlag.
- ge länsstyrelserna i uppdrag att i sin tillsynsverksamhet uppmärksamma hur kommunerna efterlever socialtjänstlagens bestämmelser om samverkan med organisationer och föreningar.

Principen om kvalitet

Åtaganden

Att

- de idéburna organisationernas egenvärde erkänns.
- främja kunskapsuppbyggnad, statistik och forskning om den ideella sektorn.
- verka för att tillgängligheten till gällande lagar, regler och föreskrifter som är av betydelse för den ideella sektorns förutsättningar och villkor ökar.
- kunskapen om den ideella sektorns erfarenhet och kvalitet ökar i den statliga förvaltningen.

Åtgärder

Att

- uppmärksamma möjligheterna att utbilda relevant personal inom den statliga förvaltningen om den ideella sektorns förutsättningar och villkor m.m.
- förslaget om ett flervetenskapligt forskningsprogram för forskning om det civila samhället, som presenterats i betänkandet Rörelser i tiden (SOU 2007:66) bereds.
- i enlighet med budgetpropositionen 2008 fortsätta utvecklingen av statistiken inom välfärdsområdet.
- verka för att statliga myndigheter följer upp och utvärderar även insatser som genomförs av den ideella sektorn inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården.
- verka för att kvalitetsindikatorer utvecklas som mäter vad den ideella sektorn utför inom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens områden.

Principen om långsiktighet

Åtaganden

Att

- öka förutsättningarna för förutsägbarhet i den ideella sektorns verksamhet.
- verka för en bred politisk förankring av överenskommelsen.
- verka för att kunskap och erfarenhet i sektorn tillvaratas och förvaltas för samhällsutvecklingen.
- fortsätta att utveckla likvärdiga villkor inom den ideella sektorn.

Åtgärder

Att

- verka för att det råder tydliga villkor när det gäller den ideella sektorns långsiktiga förutsättningar att utöva sina verksamheter.
- redovisa överenskommelsen i en skrivelse till riksdagen.
- i enlighet med budgetpropositionen för 2008 fortsätta satsningar med att utveckla ersättningssystem inom hälso- och sjukvården som bl.a. stödjer god kvalitet, sammanhållna vårdkedjor och långsiktighet.
- förslaget om principer för villkor för statsbidragen som presenteras i Folkrörelseutredningen (SOU 2007:66) bereds.
- ta tillvara erfarenheter och verka för att olika aktörer sprider kunskap om den metodutveckling som sker inom den ideella sektorn.

Principen om öppenhet och insyn

Åtaganden

Att

- i mötet med idéburna organisationer bejaka och visa öppenhet inför de olika former som sektorns aktörer uppvisar.
- verka för att allmänheten får saklig och relevant information om vad idéburna organisationer kan erbjuda.
- utveckla informationsinsatserna till den ideella sektorn i frågor som rör de idéburna organisationerna.
- erbjuda möjligheter för idéburna organisationer att påverka genom att framföra sina synpunkter i frågor som rör idéburna organisationer.

Åtgärder

Att

- i ökad utsträckning informera om aktuella utredningar som rör idéburna organisationer för att fler ska kunna bli delaktiga i remissförfarandet.

Principen om mångfald

Åtaganden

Att

- verka för att människor ska ha bästa möjliga förutsättningar att bilda och delta i organisationer samt utföra frivillighetsarbete.
- verka för att fri konkurrens råder på så sätt att idéburna organisationer kan konkurrera på likvärdiga villkor med andra aktörer inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården.
- fortsatt främja en mångfald av utförare inom hälso- och sjukvården och socialtjänstens omsorg om äldre och personer med funktionsnedsättning.
- verka för att minska statlig styrning som försvårar för mindre aktörer att verka på lika villkor.
- bejaka och främja den mångfald som den ideella sektorn erbjuder.

Åtgärder

Att

- Nutek i sitt uppdrag att utveckla entreprenörskap och upphandlingar inom hälso- och sjukvård och omsorg även riktar sig till den ideella sektorns aktörer.

- bereda förslaget om ett system med fritt val inom socialtjänstens omsorg om äldre och personer med funktionsnedsättningar samt inom hälso- och sjukvårdens områden.
- bereda förslag med anledning av Nuteks programförslag för fler och växande sociala företag.
- medverka till att nystartskontoren kompletteras med lösningar tillsammans med andra aktörer, t.ex. organisationer, företag, kommuner och landsting.
- i projektet om att utveckla entreprenörskap och upphandlingar inom hälso- och sjukvården samt omsorgen, som beslutades av regeringen i december 2007, erbjuda ideella sektorn möjligheter att framföra sina synpunkter.
- bereda förslag från värdighetsutredningen (dir. 2007:25).
- i dialog med t.ex. myndigheter, kommuner och landsting, sprida goda exempel om de idéburna organisationerna inom det sociala området.
- i samspel med idéburna organisationer kontinuerligt verka för att demokrati och de mänskliga rättigheterna stärks.
- stimulera utvecklandet av metoder för mångfaldsarbete genom och inom idéburna organisationer.

De idéburna organisationernas åtgärdsplan för överenskommelsen mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området

Utgångspunkter för de idéburna organisationernas åtaganden

Ur det inledande avsnittets skrivningar om vägledande principer samt åtaganden och åtgärder för överenskommelsens genomförande framgår att varje part svarar för sina respektive åtaganden / åtgärder, medan principerna är gemensamma (sid. 12).

Till grund för respektive parts handlande ligger det gemensamma åtagandet att göra överenskommelsen känd nationellt och lokalt, att verka för att stödja initiativ till överenskommelser mellan parter på lokal nivå och att systematiskt och kontinuerligt följa upp överenskommelsens genomförande och utveckla dess innehåll (sid. 12).

Vi idéburna organisationer formulerar våra åtaganden också utifrån övertygelsen att överenskommelsens betydelse och möjlighet att förverkligas ökar genom att söka och etablera fördjupad samverkan mellan de ingående parterna.

Vi understryker med våra åtaganden den gemensamma visionens formulering om att samhället vill ta tillvara den kraft som finns inom den idéburna sektorn. Förutsättningar för många olika aktörer bör skapas och deras (vår) roll som röstbärare och opinionsbildare bör uppmuntras. Möjligheterna att driva verksamhet inom vård och omsorg utvecklas.

Med utgångspunkt i de vägledande principerna formulerar vi – den idéburna sektorns representanter – våra åtaganden enligt följande.

De idéburna organisationernas åtaganden

För att öka förutsättningarna att nå överenskommelsens mål och intentioner utökar de idéburna organisationerna sin samverkan i gemensamma utvecklingsfrågor under de gemensamma principerna:

Principen om självständighet och oberoende

Att

- informera och utbilda samhället om betydelsen av en stark idéburen sektor, självständig, granskande, opinionsbildande, intresseföreträdande och tjänsteproducerande.
- öka samverkan mellan idéburna organisationer verksamma inom hälso- och sjukvård och social omsorg.
- återkommande diskutera hur man förvaltar och utvecklar sin idé och vad det betyder för utvecklingen av verksamhet och samhälle.

Principen om dialog

Att

- söka utveckla effektiva samverkansformer lokalt och regionalt.
- söka utveckla en samsyn när det gäller begreppen inom den idéburna sektorn.

Principen om kvalitet

Att

- utveckla metoder för att mäta kvalitet och resultat som återspeglar de idéburna organisationernas roll, särart och mervärde.
- verka för FoU-insatser med inriktning mot idéburna organisationer inom vård och omsorg.

Principen om långsiktighet

Att

- ta initiativ till ett gemensamt arbete mellan staten, idéburna organisationer och Sveriges Kommuner och Landsting, med uppgift att följa överenskommelsens genomförande, medverka till utvärdering och fortsatt utveckling, samt i övrigt etablera tidiga konsultationer i frågor av gemensamt intresse.
- ta initiativ att tillsammans med kommun- och landstingsvärlden (Sveriges Kommuner och Landsting) upprätta ett gemensamt arbete för att stödja utvecklingen av överenskommelser mellan det offentliga och de idéburna organisationerna på lokal nivå.
- planering och arbete sker med hållbar utveckling som grund.

Principen om öppenhet och insyn

Att

- aktivt kommunicera sin och den idéburna sektorns verksamhet och därigenom uppmuntra till ökat ideellt engagemang.
- värna rätten att lyfta fram kritik även i avtalsreglerade relationer mellan offentligt och idéburna organisationer.

Principen om mångfald

Att

- våga ta strid om mångfaldens gränser, t.ex. när antidemokratiska organisationer eller främlingsfientliga rörelser skapas eller när dessa syns i den egna organisationen.
- verka för social- och näringspolitiska villkor för att etablera, utveckla och driva idéburen vård och omsorg.
- stimulera till mångfald inom den idéburna sektorn.

De idéburna organisationernas åtgärder:

Självständighet och oberoende

Att

- få ökad förståelse för betydelsen av de lokala idéburna organisationerna och dess uppgift för demokratiska värden som granskare, företrädare, opinionsbildare och producent av sociala tjänster.
- definiera villkoren för de frivilliginsatser vilka ligger nära eller inom det offentliga uppdraget.

Dialog

Att

- beskriva sambandet mellan lokal, regional, nationell och EU-nivå.
- i samverkan följa och utveckla överenskommelsen innebörd och att med bland annat lokala regionala seminarier stimulera till lokala/regionala överenskommelser.

Öppenhet och insyn

Att

- inom ramen för lokala överenskommelser säkerställa att brukares och frivilligas integritet respekteras.

Sveriges Kommuner och Landstings åtgärdsplan

Åtgärder

Att

- kommuner, landsting och regioner kommer att ges stöd för att utveckla en strategisk samverkan med civilsamhället.
- Sveriges Kommuner och Landsting kommer att bidra till att överenskommelsen blir känd och kan diskuteras inom kommuner, landsting och regioner.
- lokala exempel och internationella erfarenheter av överenskommelser kommer att spridas till medlemmarna.
- utvecklingsarbete för att stödja kommuner och landsting som har för avsikt att utveckla lokala överenskommelser och samverkansdokument kommer att bedrivas.

Förtydliganden av begrepp i överenskommelsen mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området

Beskrivningar av det civila samhället och dess aktörer

I Sverige verkar en mångfald av idéburna organisationer och verksamheter i en sektor under ständig förändring. I beskrivningar av denna sektor och dess aktörer förekommer en rad termer, t.ex. civilt samhälle, folkrörelser, sociala rörelser, ideell sektor, social ekonomi, ideell och idéburna organisation samt ideell och idéburna verksamhet. Andra vanliga termer beskriver kvaliteter hos de enskilda organisationerna och den roll de fyller i det svenska samhället, exempelvis röstbärare, serviceproducenter och utförare. Få av begreppen i denna bilaga har någon entydig definition. De är kontextuella och varje organisation definierar sig själva och sitt uppdrag i samhället. Denna bilaga syftar till att klargöra hur begreppen ska förstås, när de används i överenskommelsen om relationer mellan regeringen och de idéburna organisationerna inom det sociala området.

Civilt samhälle

Det civila samhället beskriver i det här sammanhanget en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, i vilka människor organiserar sig och agerar tillsammans för gemensamma intressen. Det kan också sägas beskriva det som sker inom denna arena, ett medborgerligt förhållningssätt och medborgerliga handlingar.¹

---

¹ Trädgårdh 1991, m. fl.

Ett formellt respektive informellt civilt samhälle

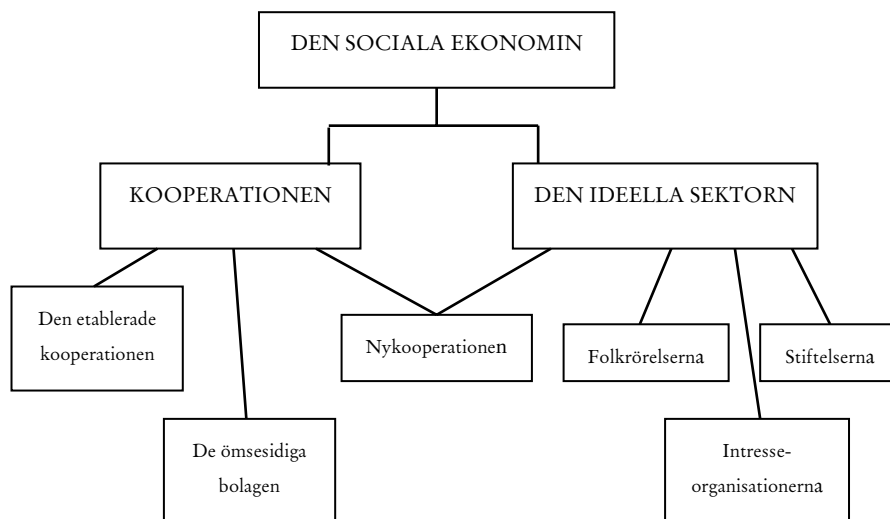
En avgränsning kan också göras mellan det formella respektive det informella civila samhället.²

Det *formella* civila samhället ses i det här sammanhanget som det som utgörs av medlemskap, deltagande och insatser inom föreningar och medborgarsammanslutningar av olika slag. Det består av föreningar och frivilligorganisationer, deras verksamheter (vilka ibland drivs helt av anställd personal) samt frivilliga personinsatser (oavlönade eller mer symboliskt arvoderade).³

Det *informella* civila samhället kan därmed beskrivas som frivilligt arbete som inte bedrivs i någon organiserad form. Hit räknas bland annat de insatser som människor utför utanför det egna hemmet, för släktingar, vänner, grannar och arbetskamrater. Dessa insatser utgör en stor andel av det ideella arbete som utförs i Sverige.⁴

Ideell sektor och social ekonomi

Nedan är en bild hämtad från Wijkström & Lundström, som huvudsakligen ser den ideella sektorn som en del av den sociala ekonomin.⁵

² Blennberger 1993

³ Blennberger 2004, Blennberger 1993

⁴ Olsson, Jeppson Grassman & Svedberg, 2005, Blennberger 1993

⁵ Wijkström & Lundström 2002

Social ekonomi

Social ekonomi avser här den organiserade verksamhet som primärt har samhällliga ändamål. Den bygger på demokratiska värderingar och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn samt har allmännytta eller medlemsnytta, inte vinstintresse, som främsta drivkraft.⁶

Ideell sektor och idéburen sektor

Begreppen ideell sektor och idéburen sektor avser här alla typer av idéburna organisationer, dvs. folkrörelser, men också stiftelser, trossamfund och föreningar, t.ex. sådana som driver friskolor.⁷

Idéburen organisation

Med idéburna organisationer avses här organisationer inom den ideella sektorn och den kooperativa rörelsen. Organisationerna kan vara vinstdrivande och har generellt någon form av mer allmänmänniskliga uppdrag, utan att vara statliga eller kommunala. De är självstyrande och har ofta inslag av idealitet samt bedrivs ofta med en ideologisk medvetenhet.⁸

Den verksamhet som bedrivs av och inom dessa organisationer kan beskrivas som idéburen verksamhet.⁹

Ideella organisationer

Med ideella organisationer avses här organisationer som är organiserade utanför stat och näringsliv. De är inte vinstdrivande och har någon form av mer allmänmänniskliga uppdrag, utan att vara statliga eller kommunala. De är självstyrande och har inslag av idealitet samt bedrivs ofta med en ideologisk medvetenhet.¹⁰

Den verksamhet som bedrivs av och inom dessa organisationer kan beskrivas som ideell eller idéburen verksamhet.¹¹

---

⁶ Kulturdepartementet 1999

⁷ Wijkström & Einarsson 2006, m. fl.

⁸ Wijkström & Einarsson 2006, Blennberger 1993, m. fl.

⁹ Blennberger 1993, m. fl.

¹⁰ Wijkström & Einarsson 2006, Wijkström & Lundström 2002, Blennberger 1993, m. fl.

¹¹ Blennberger 1993

Röstbärare

Rollen som röstbärare beskriver här organisationernas roll då de verkar för sina idéer i förhållande till det övriga samhället och/eller internt inom organisationen. De ger då möjlighet för medborgarna att gemensamt uttrycka sin uppfattning. De ger röst eller är en intresseorganisation.¹²

Serviceproducent

Rollen som serviceproducent beskriver här den roll som organisationerna tar då de bidrar till människors välfärd genom att ge service till sina medlemmar eller till andra utanför organisationen. Denna service utförs utan att organisationen emottar full ersättning för verksamheten.¹³

Utförare och leverantör av tjänster

Organisationer benämns i detta sammanhang som utförare eller leverantörer i de fall då de producerar tjänster mot full ersättning. Detta kan gälla både specifika uppdrag till särskilda organisationer och tjänster som utförs efter en regelrätt upphandling.¹⁴

Folkrörelser

Det finns ingen vedertagen definition av begreppet folkrörelser. Det kan generellt sägas beskriva grupperingar av stora och etablerade organisationer som finns på olika nivåer i samhället, både lokalt, regionalt och på riksplanet. Dessa organisationer är ofta demokratiskt uppbyggda, varaktiga och har en samhällsförändrande ambition. Även yngre, mer nätverksbaserade rörelser, kan inkluderas i begreppet.¹⁵

Frivilligt arbete och ideellt arbete

Frivilligt arbete avser i det här sammanhanget sådant arbete och sådana insatser som utförs på frivillig grund, oavlönat (eller mot ett symboliskt arvode) och på fritiden. I vissa sammanhang kallas det för ideellt arbete. Det kan vara fråga om många olika slags insatser och kan, men behöver inte, vara förknippat med medlemskap i den förening där frivilliga insatser utförs.¹⁶

---

¹² Wijkström & Lundström 2002

¹³ Wijkström & Lundström 2002

¹⁴ Wijkström & Lundström 2002

¹⁵ Wijkström & Lundström 2002, Blennberger 1993, SOU 2007:66, m. fl.

¹⁶ Jeppson & Grassman 1993

Frivilligt Socialt Arbete

Frivilligt socialt arbete avser i det här sammanhanget sådana insatser som beskrivits ovan och som huvudsakligen är inriktade på att öka välfärden för individer eller grupper. Insatserna kan ske oavlönat inom en organisatorisk ram eller som en arvoderad tjänst inom en frivilligorganisation.¹⁷

Förening

Föreningar är öppna sammanslutningar där antalet medlemmar varierar och där medlemmarna verkar för de mål som anges i föreningens stadgar. Gemensamt för föreningar är också att det är medlemmarna som styr föreningen och att varje medlem har en röst.¹⁸

Ideell förening

Ideella föreningar syftar till att främja sina medlemmars ideella eller andra intressen. Verksamheten kan vara av ideell eller ekonomisk karaktär och för att bilda en ideell förening krävs att det för föreningen finns stadgar och att en styrelse valts. Det finns inte någon allmän lagstiftning om ideella föreningar, men näringsdrivande ideella föreningar ska registreras i handelsregistret.¹⁹

Ekonomisk förening

Den ekonomiska föreningen syftar till att främja sina medlemmars ekonomiska intresse genom ekonomisk verksamhet. Medlemmarna deltar i verksamheten till exempel som producenter, konsumenter eller leverantörer och överskottet från verksamheten fördelas bland medlemmarna i förhållande till den omfattning medlemmarna deltar i verksamheten. Enligt lagen om ekonomiska föreningar ska föreningen registreras hos Bolagsverket.²⁰

Kooperativ

Kooperativ beskriver här kooperativa företag som ägs och drivs av sina medlemmar. En grund för den kooperativa verksamheten är att medlemmarna tillsammans kan skapa bättre villkor än vad de skulle kunna åstadkomma på egen hand. Kooperativa företag bedrivs vanligtvis i form av ekonomiska föreningar men kan även vara till exempel aktiebolag. Konsu-

---

¹⁷ Blenberger 1993

¹⁸ Hemström 2005, Wijkström & Lundström 2002

¹⁹ Hemström 2005, Wijkström & Lundström 2002

²⁰ Hemström 2005, Wijkström & Lundström 2002

mentkooperativ, producentkooperativ och arbetskooperativ är exempel på olika former för kooperativa företag.²¹

Nykooperation

Nykooperationen är ett samlingsnamn för små, lokala ekonomiska föreningar. Ett av de mest expansiva fälten inom den sociala ekonomin i Sverige är just de små organisationerna inom nykooperationen.²²

Stiftelser

Till skillnad från en förening som, vilket tidigare beskrivits, drivs av sina medlemmar, har en stiftelse ett specifikt ändamål och till detta ändamål knutna tillgångar. Det som styr verksamheten är själva ändamålet för stiftelsen.²³

Mångfald

Begreppet mångfald beskriver i detta sammanhang en variation av verksamhetsformer och öppenhet för nya idéer och arbetssätt.²⁴ Mångfald innebär här att samhället välkomnar idéburna organisationer och utförare inom det sociala området med olika värderingsmässiga eller metodologiska utgångspunkter. Olikheten är att betrakta som en tillgång i sig hos den mångfald av idéburna organisationer som bygger på demokratiska värden.

Socialt utanförskap

I detta sammanhang används begreppet socialt utanförskap för att definiera en situation i vilken individer eller grupper av individer står utanför en rad centrala samhällsarenor: arbetsmarknad, föreningsliv, politiska organisationer, kulturliv, idédebatt, m.fl.

Egenmakt

Egenmakt handlar i detta sammanhang om att ha möjlighet, kunskap, självförtroende och kraft att påverka såväl sin egen vardag som samhället i stort, både som individ och tillsammans med andra.

---

²¹ Wijkström & Lundström 2002

²² Wijkström & Lundström 2002

²³ Hemström 2005, Wijkström & Lundström 2002

²⁴ Dir. 2006:42

Källor

Blennberger, E. 2004. Genusfrågor och civilt samhälle. I *Genus och civilt samhälle*. Rapport från Socialstyrelsen. Stockholm: Socialstyrelsen.

Blennberger, E. 1993. Begrepp och modeller. I SOU 1 993:82. *Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt*. Stockholm: Fritzes.

Dir. 2006:42 *Delegationen om villkor för idéburna organisationer inom den offentliga hälso- och sjukvården*.

Hemström, C., 2005. *Bolag – föreningar – stiftelser: en introduktion*. (5e upplagan) Stockholm: Norstedts juridik.

Jeppson Grassman, E, 1993. Frivilliga insatser i Sverige – en befolkningsstudie. I SOU 1993:82. *Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt*. Stockholm: Fritzes.

Kulturdepartementet 1999. *Rapport från en arbetsgrupp, Social ekonomi, – en tredje sektor för välfärd demokrati och tillväxt?* Stockholm: Norstedts tryckeri.

Olsson, L-E, Svedberg, L, i samarbete med Jeppson Grassman, 2005. *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället – några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie*. Regeringsuppdrag. Ersta Sköndal högskola 2005.

SOU 1993:82 *Frivilligt socialt arbete – Kartläggning och kunskapsöversikt*. Stockholm: Fritzes, 1993.

SOU 2007:66. *Rörelser i tiden – Betänkande av utredningen om statliga folkrörelsepolitiken i framtiden*. Stockholm: Fritzes.

Trädgårdh, L (1991). *Det civila samhället som analytiskt begrepp och politiska slogan*. I Amnå, E (red), SOU 1999:84, *Civilsamhället*. Stockholm: Fritzes.

Wijkström, Filip och Tommy Lundström, 2002. *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober Förlag.

Wijkström, Filip och Einarsson, T, 2006. *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring*. Stockholm: EFI Ekonomiska forskningsinstitutet.

Representanter för idéburna organisationer i förslagsgruppen

Hösten 2007 genomfördes ett tiotal dialogmöten med representanter från ca tio organisationer i varje möte. Vid dialogmötena valde organisationerna själva representanter för mötet för att ingå i den sk. Dialoggruppen. Denna har i sin tur valt ett antal personer att ingå i den sk. Förslagsgruppen. Förslagsgruppen har förankrat sitt arbete med Dialoggruppen, vilken förankrat skrivningarna genom hearings. Till dessa hearings har samtliga organisationer som deltagit i de första dialogmötena inbjudits. Dialog- och Förslagsgruppen formades av praktiska skäl för att formulera skrivningarna i överenskommelsen och utarbeta principerna tillsammans med regeringens representant och tjänstemän från Sveriges Kommuner och Landsting.

Hans Andersson, Cesam – Stiftelsen Centrum för Samhällsarbete och Mobilisering
hans.andersson@cesam.se

Anita Fink Knudsen, Arbetsgivareföreningen KFO
anita.fink.knudsen@kfo.se

Julio Fuentes, SIOS – Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige
julio.fuentes@sios.org

Ingemar Färm, HSO – Handikappförbundens samarbetsorgan
ingemar.farm@hso.se

Lars Pettersson, Famna – Riksorganisationen för vård och omsorg utan vinstsyfte
lars.pettersson@famna.org

Göran Pettersson, Forum för Frivilligt Socialt arbete
goran.pettersson@socialforum.se

Charlotte Petri Gornitzka, adjungerad, f.d. generalsekreterare Rädda Barnen Sverige

Margaretha Svensson Paras, Sveriges Kristna Råd
margaretha.s.paras@diakonistiftelsen.se

Organisationer med representanter i dialoggruppen

Hösten 2007 genomfördes ett tiotal dialogmöten med representanter från ca tio organisationer i varje möte. Vid dialogmötena valde organisationerna själva representanter för mötet för att ingå i den sk. Dialoggruppen. Denna har i sin tur valt ett antal personer att ingå i den sk. Förslagsgruppen. Förslagsgruppen har förankrat sitt arbete med Dialoggruppen, vilken förankrat skrivningarna genom hearings. Till dessa hearings har samtliga organisationer som deltagit i de första dialogmötena inbjudits. Dialog- och Förslagsgruppen formades av praktiska skäl för att formulera skrivningarna i överenskommelsen och utarbeta principerna tillsammans med regeringens representant och tjänstemän från Sveriges Kommuner och Landsting.

Bräcke Diakoni

Cesam – Stiftelsen Centrum för Samhällsarbete och Mobilisering

Famna – Riksorganisationen för vård och omsorg utan vinstsyfte

Folkbildningsförbundet

Forum för Frivilligt Socialt Arbete

Frivilligcentraler i Norrköping

Fryshuset

Föreningen Skyddsvärnet

HSO – Handikappförbundens samarbetsorgan

KFO – Arbetsgivareföreningen KFO

LSU – Sveriges ungdomsorganisationer

MIP – Malmö Ideella föreningars Paraplyorganisation

Naturskyddsföreningen

Rainbow

RSMH – Riksförbundet för Social och Mental Hälsa

Rädda Barnen

SIOS – Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige

Sveriges Kristna Råd

Sällskapet Länkarna

Vidarkliniken

Organisationer som inbjudits att delta i dialogen mellan regeringen och idéburna organisationer inom det sociala området

Anhörigas riksförbund
Astma- och Allergiförbundet
BRIS – Barnens Rätt i Samhället
Bräcke Diakoni
Cesam – Stiftelsen Centrum för Samhällsarbete och Mobilisering
Coompanion
DHR – De Handikappades Riksförbund
Demensförbundet
Diakonistiftelsen Samariterhemmet
EAPN – European Anti Poverty Network
Ersta diakoni
Famna – Riksorganisationen för vård och omsorg utan vinstsyfte
Folkbildningsförbundet
Folkbildningsrådet
Forum För Frivilligt Socialt Arbete
Forum Syd
Friends
FRII – Frivilligorganisationernas Insamlingsråd
Fritidsforum
Frivilligcentraler
Fryshuset
GFC – Göteborgs Föreningscenter
Hela Människan
Hela Sverige ska leva
Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund
HSO – Handikappförbundens samarbetsorgan
Ideell Arena
IOGT-NTO

Judiska församlingen
KFO – Arbetsgivareföreningen KFO
KFUM–KFUK
Kooperativa institutet
Lantbrukarnas riksförbund
LSU – Sveriges ungdomsorganisationer
Länkarna
MIP – Malmös Paraplyorganisation för ideella föreningar
Noaks Ark
Nätverket SIP – Samhällsförändring I Praktiken
PRO – Pensionärernas Riksorganisation
Rainbow
RF – Riksidrottsförbundet
RFS – Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare
RFSL – Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter
RFSU
RIKSKRIS – Kriminellas revansch i samhället
RIO – Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation
ROKS – Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige
RSMH – Riksförbundet för Social och Mental Hälsa
Reumatikerförbundet
Riksföreningen Autism
Rädda Barnen
Röda Korset
S:t Lukasförbundet
SFFF – Svensk Förening för Folkhälsoarbete
SIOS – Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige
SISE – Svenska Institutet för Social Ekonomi
SKOOPI – Sociala Kooperativens Intresseorganisation
SKR – Sveriges Kvinnojourers Riksförbund
Skyddsvärnet
Skärgårdarnas riksförbund
SLAN – Sveriges Landsråd för alkohol- och narkotikafrågor
Sophiahemmet
SPES – Riksförbundet för Suicid Prevention och Efterlevandes Stöd
SPF – Sveriges Pensionärsförbund
SRF – Synskadades Riksförbund
Stadsmissionen
Stiftelsen Josephinahemmet
Stiftelsen Kvinnoforum
Stockholms Sjukhem
SWEBLUL – Swedish Bureau for Lesser Used Languages

Bilaga 1:7

Svenska Naturskyddsföreningen
Sverigefinska riksförbundet
Sverigefinländarnas delegation
Sveriges Fontänhus
Sveriges Konsumenter
Sveriges Kristna Råd
Sveriges Muslimska råd
Svenska Institutet för Social Ekonomi
Urkraft
Vidarkliniken

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Dialog om relationerna mellan staten och den ideella sektorn

Regeringens beslut

Regeringen inbjuder ideella aktörer, verksamma inom det sociala området, till en dialog som kan ligga till grund för en överenskommelse om hur relationerna mellan staten och den ideella sektorn kan utvecklas. Med det sociala området avses här utgiftsområdena 9–12 (Hälsovård, sjukvård och social omsorg, Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp, Ekonomisk trygghet vid ålderdom och Ekonomisk trygghet för familjer och barn).

En eventuell överenskommelse ska tydliggöra de ideella aktörernas roll inom det sociala området och möjliggöra för dessa att konkurrera på likvärdiga villkor med andra aktörer som är verksamma på området. Den ska också stödja framväxten av en betydligt större mångfald av utförare och leverantörer inom t.ex. hälso- och sjukvården och omsorgen.

De grundläggande motiven är följande.

- En självständig och oberoende ideell sektor är en viktig garant för demokrati och mångfald.
- I den sociala ekonomin finns vägar för människor att genom exempelvis arbete i sociala företag ta sig från utanförskap till egenmakt och därmed till ett mer självständigt liv.

- En utveckling av den sociala ekonomin bidrar positivt till tillväxten och samhällsutvecklingen.
- Fler aktörer och bättre villkor för ideella organisationer att driva verksamhet inom vård och omsorg ger människor större valfrihet och bättre kvalitet, t.ex. för patienter och mottagare av sociala tjänster.
- Engagemang och idealitet är starka drivkrafter i arbetet med att bryta människors utanförskap.

Dialogen ska omfatta relationerna mellan staten och den ideella sektorn inom det sociala området samt utgå från bådats ömsesidiga beroende och del i samhällsutvecklingen. Frågeställningar som ska belysas är hur ideella aktörer kan utvecklas som producenter och leverantörer av olika former av service och tjänster till allmänheten. Andra frågeställningar som ska belysas är vilka hinder som finns för att sektorns hela potential inom området ska kunna utvecklas samt i vilken utsträckning och hur staten kan bidra till att dessa hinder undanröjs. Ytterligare viktiga frågor är hur organisationerna parallellt med att vara producenter och aktörer på en marknad också fortsatt ska kunna fungera som "röstbärare" och opinionsbildare, inte minst för människor som befinner sig i utanförskap.

Arbetet ska för regeringens räkning bedrivas av en särskild arbetsgrupp inom Regeringskansliet och ledas gemensamt av statssekreteraren vid Integrations- och jämställdhetsdepartementet och statssekreteraren vid Socialdepartementet med ansvar för hälso- och sjukvården. Företrädare från andra berörda departement kan också komma att ingå i arbetsgruppen. I arbetet ingår att ta fram ett förslag till en åtgärds- och tidsplan.

Arbetsgruppen ska i sitt arbete beakta relevanta utredningar på området, Utredningen om Fritt val inom äldre- och handikappomsorgen (S 2007:04) och Folkrorelseutredningen (Ju 2005:12) samt betänkandet från Delegationen för mångfald inom vård och omsorg, Vård med omsorg – möjligheter och hinder (SOU 2007:37).

Dialogen ska ske genom särskilda möten med aktörer för den del av den ideella sektorn som är verksam inom det sociala området. Arbetsgruppen ska svara för inbjudningar till berörda aktörer samt utforma och organisera förhandlingsprocessen i närmare detalj. Vidare ska arbetsgruppen svara för hur resultaten ska diskuteras, för-

ankras och kommuniceras i bredare grupper än de som är direkt involverade i processen.

Sveriges Kommuner och Landsting kommer att bjudas in att delta i processen.

Resultatet av dialogen ska redovisas senast den 31 mars 2008.

Skälen för regeringens beslut

Den ideella sektorn har en viktig roll i ett demokratiskt samhälle, inte minst när det gäller att möjliggöra människors egen makt att påverka såväl sin vardag som samhället i stort. Med den ideella sektorn avses här alla typer av idéburna organisationer, dvs. folkrörelser, men också stiftelser, trossamfund och föreningar, t.ex. sådana som driver friskolor.

Den ideella sektorn och dess organisationer återfinns i dag inom alla delar av det svenska samhället, med en mängd olika typer av uppdrag och verksamheter.

Den ideella sektorn är en viktig aktör inom den sociala ekonomin. Den sociala ekonomin är den organiserade verksamhet som primärt har samhälliga ändamål, bygger på demokratiska värderingar och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn samt har allmännyttan eller medlemsnytta, inte vinstintresse, som främsta drivkraft.

När det gäller den ideella sektorn har forskare huvudsakligen urskiljt tre olika roller för aktörerna:

- som samordnare av röster för att föra fram människors intressen eller driva särskilda frågor,
- som producenter av olika former av service samt
- som nav för olika gruppers identiteter och gemenskaper.

Regeringen har ett särskilt politikområde, Folkrörelsepolitik, som omfattar generella frågor som rör människors förutsättningar att bilda och delta i olika typer av föreningar.

Relationen mellan den ideella sektorn och staten behöver i enlighet med regeringsförklaringen för 2006/2007 lyftas fram, tydliggöras och utvecklas under mandatperioden. Regeringen sätter ett särskilt

Bilaga 1:8

värde på den stora roll som den sociala ekonomins aktörer spelar i dag som producenter och leverantörer av olika former av service och tjänster.

Regeringen bedömer att den ideella sektorn skulle kunna göra en ännu större insats. För att detta ska vara möjligt måste vissa initiativ tas. Det kan innebära förändringar i hur det offentliga förhåller sig till den ideella sektorn i praktiken t.ex. om hur lagar och regler utformas. Ett arbete med att utveckla relationerna bör först avgränsas till det sociala området, för att därefter behandla andra områden inom den ideella sektorn. Inom det sociala området finns det flera organisationer med stor erfarenhet av att utföra service. Inom detta område finns det också aktörer som efterfrågar ett förtydligande av relationen mellan staten och den ideella sektorn.

Utdrag till

Socialdepartementet/HS
Socialdepartementet/ST
Socialdepartementet/FS
Finansdepartementet/BA
Finansdepartementet/KL
Finansdepartementet/KE
Näringsdepartementet/ENT
Sveriges Kommuner och Landsting